

Zeitschrift: Il glogn : calender dil pievel : annalas per historia, litteratura e cultura romontscha
Band: 15 (1941)
Artikel: Las alps de Luven
Autor: Dalbert, Luzi
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881185>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 04.05.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

serudens — entuorn 30. Quels ein era la notg — cun excepziun dils pli giuvens — el liber. Tuttas alps ein possess della vischnaunca. — Midadas han ins neginas pli; avon 30 onns aunc mavan las vaccas della Muotta per 15 dis treis jamnas ell' Alp dadens. — La Muotta ha quater fumegls: in signun, zezen, paster e buob; l' Alp dadens in um ed in buob. L' alp ha ina tegia de lenn, fatga ord quaders tagliai; l' Alp dadens ha treis ficlers; la Muotta ha aunc in nueglet per biestga malsauna. Omisduas alps han agen uaul; quel survescha era per untgida en cass de neiv.

Administraturs dell' alp ein: igl ugau d' alp, che vegn elegius mintga dus onns culs suprastonts della vischnaunca ed in cautegia. Cautegia sto mintga pur, che carga vaccas, far en roda.

Pugniera e miseriera portan matg il di della scargada.

Ladir posseda ina biala via carrabla entochen el stavel de vaccas. Il purment vegn transportaus a casa cun carr della via giu, ni era sin sliuets da maun dals cuolms giu. — Ils necessaris migliuraments vegnan fatgs en lavur cumina. Il stavel vegn lavaus ora mintga 12—15 dis.

Il pustratsch vegn tagliaus silla biestga. Taxas: Per ina vacca 4 frs.; per ina genetscha 2 frs.; per ina mugia 1 fr. Ils domiciliai pagan ina tiarza depli.

In pèr dis suenter la cargada vegnan las alps benedidas dal plevon dil liug. — Pli baul vegnev' ei detg rusari durent il lavar giu ils curtès; ussa buca pli.

En in' alp de Ladir sesanfla „la paliu dellas mattauns“. Tgei la detga di de quella paliu mo paucs pli che seregordan. Ei para denton, ch' ei devi enqual stria denter las mattauns de Ladir. — Ina ga — da quater tempras — ch' ei vevien puspei lur sera de barlot, hagi in pastur, mond speras ora, fatg l' enzenna della s. crusch sur la pastira vi e sin quei seigien ina partida mattauns de Ladir sfundradas tocca culiez el tratsch. Dapi lu seigi quei toc pastira vegnida numnada „las palius dellas mattauns“.

Las alps de Luven

da Luzi Dalbert, v. scolast.

Luven posseda duas alps de vaccas sin territori de Sursaiassa: Mundaun (quels de Sursaiassa dian „Der Stein“) e Garveras. Quei ei alps privatas, pia cun dretgs. Mundaun ha 63 e Garveras 64 dretgs. Ei vegn cargau vaccas, mo enstagl sa era vegnir cargau schetgs; quei daventa denton en pign diember. Ultra de quellas alps possedan privats de Luven era dretgs sill' alp „Tegia miez“. La gronda part de quell' alp apparteneva pli baul a privats de Glion; dapi entgins onns a tals de Vella. Gia alla fin dil tschentaner vargau han quellas alps baghiau stupents cuviarts ni sustas per la biestga armentiva e s. h. pors, che vegnan era cargai leu. Dapi lu resta la tegia demaneivel dil cuviert, ferton che quella vegneva ruchiada pli baul, per saver engarschar meglier l' alp. Ussa vegn il cultem menaus ora sin l' alp e ladaus. Per quei motiv vegn ei buca pli lavau ora stavel. Nossas alps ein probabel las empremas el Grischun, che han baghiau stupents cuviarts tenor plan de personal technic. Lu procurava mintgamai igl ingenieur districtual quei; ussa ei quei il pensum digl ingenieur cantonal de cultura.

Garveras ha cumprau in grond cuolm (per far fein) ed ha era fatg avon varga 20 onns ina drenascha per in tschuppel melli francs. Tschessada, resp. untgida, han quellas alps negina. Garveras ha via carrabla tochen sum, ferton ch' il purment de Mundaun vegn menaus cun sliusa dals cuolms ora. La lenna de diever (de baghiar) per tegia e truasch — mo buca pils cuviarts — e quella de brisch sto la vischnaunca de Sursaiassa furnir. Las alps sezzas han negin uaul. Mintgamai 4 dretgs han de far cautegia. Quel ha de mirar per la fumeglia: in signun, in zezen, in paster ed in buob. Il cautegia ha d'haver quitau per l' alp; el cloma denter auter ensemen ils alpagauns (pursanavels) igl atun per „tagliar pustratsch“ ed incassar quel.

La vischnaunca de Luven posseda era in' alp ni pastira cul num Ligneida si S. Carli,

q. v. d. vid la spunda dil Péz Mundaun. Quella vegn cargada igl 1. de zercladur cun tut la muaglia dil liug (400—500 tocs). Quella stat lu leu entochen miez zercladur ni tochen la fin de quei meins, cura che las autras alps vegnan cargadas. Da lu naven resta il sterler aunc leu cun ses stiarls tochen igl atun, cura che las alps vegnan scargadas. Da quei termin naven pasculescha il nurser sia muntanera (circa 500 tgaus) leu entochen ils 19 d'october, q. v. d. tochen la fiera de Peiden, sco quella vegneva tenuta pli baul.

Aschia ei quella stupenta pastira ni alp cargada durent tschun meins; naven digl 1. de zercl. entochen ils 19 d'october. Las taxas de pasculaziun de Ligneida van en cassa de vischnaunca.

Las alps de Flond

Pertenent las alps de Flond vegn a nus relatau:

La vischnaunca de Flond posseda duas alps cun dretgs: „Stavonas“ e la „Prada“. Ellas sesanflan sin territori de Sursaissa. Entochen 1912 eran quellas duas alps mo i n a e se-numnava „Naul grond“ e schibein Stavonas sco la Prada vevan mintgina duas midadas. Mintga 4 onns stuevan ils possessurs de dretgs de quellas partiziuns scumiari ora ils dretgs e metter leu lur biestga ad alp. Dapi 1912 exista la scumiada buca pli. Possessurs de quellas duas alps ein: a Stavonas la gronda part dils de Flond ed en Prada han dretgs certs pursanavels de Surcuolm, Glion, e Sursaissa e zaconts dretgs era singuls de Flond. Dapi ils davos decennis dil tschentaner vargau vegn cargau en la Prada cun 72 jarvas u dretgs; igl ei stau reduciu per ina tiarza dils anteriurs dretgs. In sto haver cheu 6 scotgas per cargar in salvanori, ferton che a Stavonas ein ils dretgs reduci mo per ina quarta, aschia ch'ei sa vegnir cargau 81 armauls e per cargar in salvanori drov'ei mo 4 scotgas. Ils cautevias vegnan tratgs en roda ord las squadras, essend quellas alps partidas en squadras. A Stavonas 12 dretgs = ina squadra; en la Prada 6 dretgs = ina squadra. Stavonas ha duas midadas; la Prada neginas. La via ded alp ei strusch carrabla. Per ventira ha „Naul grond“, servitut de retrer tutta lenna de brisch, sco era tutta lenna de diever aschinavon sco quella ei necessaria ell'alp ord gl' uaul Sursaissa dil contuorn.

Las alps Stavonas e la Prada han baghegiavon avon circa 12 onns duas stupentas tegias cun nuegl per vaccas ed era suostas pils s. h. pors dell' alp. Ei vegn era fatg onn per onn lavurs cuminas ell' alp, menar ora grascha etc. e quei suenter dretgs en squadra.

Taglias de pleivs e de pauperesser ein cheu buca pli usitadas, sco dal temps vegl.

Il tun dell' alp dado

En l' alp dado de Vuorz ei la fumeglia
In di de fenadur a suost en tegia;
Las vaccas fan dies ault ed ein fetg trestas;
Ei buffa, dracca, tuna e camegia.
Vonzei suond' ina tunada secca
Ed ina stermentusa camegiada!
Treis umens sco sturni per tiara dattan;
L' entira tegi' ei fetg illuminada.
Il schumber della fuein' anetg sesarva
Ed il signun pegl' ina hazra tema;
La pipa crod' ord bucc' en la caldera,
Ed il buobet sper gl' esch suspir' e schema.
En stiva della biala tegia nova
Ei per cletgun negin della fumeglia.
Ed er' els dormitoris sur la tegia
Ei vita per fortuna mintga treglia.
Ils umens ch' eran sco sturni per tiara,
Sesaulzan plaun a plaun e serevegnan ...
Mo senza dubi ditg en regurdientscha
Il succediu ell' Alp dado els tegnan.

Duitg Latour, Breil